

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวข้อง

การศึกษาในหัวข้อเรื่อง การขอมงานของชุมชนต่อปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ กรณี : บ้านป่าข่อยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงความเคลื่อนไหวของชุมชน ในการต่อต้านปัญหามลพิษกลิ่นมูลสัตว์จากฟาร์มปศุสัตว์ ศึกษาถึงอุปสรรคของการเคลื่อนไหวของ ชุมชน ในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ และศึกษาสาเหตุและผลแห่งการขอมงานของ ชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงและป้องกัน ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมิให้เกิดขึ้นในชุมชน ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมเนื้อหาและประเด็นแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

- 1) จิตวิทยาสังคม
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วม
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม
- 4) แนวคิดการบังคับใช้กฎหมาย
- 5) ผลกระทบจากมลพิษทางอากาศ
- 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 จิตวิทยาสังคม

เดโซ สวานนันท (2540) กล่าวถึงความหมายและขอบข่ายของจิตวิทยาสังคมไว้ว่า จิตวิทยา คือวิชาที่ศึกษาถึงเรื่องราวของพฤติกรรมของมนุษย์ โดยทั่วไปขึ้นชื่อว่าเป็นมนุษย์แล้ว ย่อมมีการ ประพฤติและการแสดงออกทั้งทางที่สังเกตเห็นได้ชัด และสังเกตเห็นได้ไม่ชัด สิ่งที่เป็นอาการประพฤติ ทางกล้ามเนื้อ เช่น กระตุก ยกแขนขา เป็นต้น และทั้งที่เป็นอาการประพฤติทางต่อม เช่น ร้องไห้ น้ำ ลายสอ เหงื่อ ไชม เป็นต้น อยู่ตลอดเวลา และวิชาจิตวิทยานั้นก็มุ่งเข้าไปในทางที่จะศึกษาให้ทราบถึงที่มาและการปรับปรุงของอาการประพฤติต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นที่เข้าใจกัน

สังคม มีความหมายในแง่ของ กลุ่มชน สถาบัน หรือสมาคมต่าง ๆ รวมตลอดถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระเบียบแบบแผนหรือกล่าวรวมว่า เป็นวัฒนธรรมที่เป็นส่วนประกอบแทรก อยู่อย่างชนิดแยกไม่ออกนั้นด้วย

จิตวิทยาสังคม หมายถึง การศึกษาถึงเรื่องราวของกลุ่มชนสถาบัน สมาคมและพฤติกรรมของ บุคคลที่ประกอบกันเข้าเป็นกลุ่มชน สถาบันหรือสมาคม จิตวิทยาสังคมจะเกี่ยวข้องและเน้นหนัก ไปใน

ทางการศึกษาค้นคว้าพฤติกรรมของมนุษย์ ในลักษณะที่ถูกควบคุม ถูกอิทธิพลครอบงำ หรือถูกจำกัดวง
 ครอบโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า จิตวิทยาสังคมจะสนใจในพฤติกรรมของมนุษย์
 ในระดับสูง ในระดับที่มีการพบปะสังสรรค์ซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ในระดับที่มีแต่ความหิว กระจาย ความ
 พอใจทางกายอย่างง่าย ๆ เป็นพื้นฐานจิตวิทยาสังคมจะตอบปัญหาพฤติกรรมทางสังคมต่าง ๆ ของมนุษย์

จิตวิทยาสังคมจะเกี่ยวข้องและเน้นหนักไปในทางการศึกษาค้นคว้า พฤติกรรมของมนุษย์ใน
 ลักษณะที่ถูกควบคุม ถูกอิทธิพลครอบงำ หรือถูกจำกัดวงครอบโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือกล่าวอีก
 หนึ่งว่า จิตวิทยาสังคมจะสนใจในพฤติกรรมของมนุษย์ในระดับสูง ในระดับที่มีการปะทะสังสรรค์
 ซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ในระดับต้น ที่มีแต่ความหิว ความกระจาย ความพอใจทางกายอย่างง่าย ๆ เป็นพื้น
 ฐาน จิตวิทยาสังคมจะตอบปัญหาพฤติกรรมทางสังคมต่าง ๆ ของมนุษย์ ส่วนว่าจิตวิทยาทั่วไปนั้นจะมุ่ง
 พยายามตอบปัญหาส่วนใหญ่ในพฤติกรรมเบื้องต้น หรือพฤติกรรมทางชีววิทยานั้นเอง

มนุษย์ยุคปัจจุบันแตกต่างไปจากมนุษย์สมัยโบราณ และมนุษย์ไม่ว่าในยุคต้นหรือยุคปลาย
 ย่อมจะแตกต่าง ไปจากสัตว์โลกประเภทอื่น ๆ ข้อนี้เป็นที่ยอมรับกัน แต่แนวการยอมรับ หรือจุดที่เป็นที่
 ยอมรับย่อมจะผิดแผกกันไปตามแนวความสนใจของศาสตร์แต่ละด้าน ในด้านจิตวิทยาสังคมนั้นถือว่า
 มนุษย์เราแตกต่างกับสัตว์โลกอื่น ๆ ก็ตรงที่มนุษย์เรานั้น สามารถสื่อสัมพันธ์ติดต่อกันเป็นที่เข้าใจกัน
 ได้ มนุษย์มีภาษาพูดเป็นสำคัญ ภาษาพูดย่อมจะเป็นทั้งพาหะถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่ง
 ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ รวมทั้งเป็นตัวประกอบอันสำคัญที่ขาดเสียมิได้ในวัฒนธรรมทั้งหมด

แบบต่าง ๆ อันค่อนข้างซับซ้อนยุ่งยากขององค์การทางสังคม สถาบัน จรรยาบรรณข้อบังคับ
 ความเชื่อ ประเพณี และอื่น ๆ ล้วนแต่ขึ้นอยู่กับการวิวัฒนาการของภาษาเป็นสำคัญ ขาดภาษาเป็นสื่อ
 เสียอย่างเดียว ความซับซ้อนต่าง ๆ ดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย และเมื่อนั้นมนุษย์ก็ไม่แตกต่างจากสัตว์
 โลกอื่น ๆ เลยทีเดียว พฤติกรรมทางภาษาหรือการสื่อความหมายติดต่อกัน จึงนับได้ว่าเป็นขอบข่าย
 อย่างกว้าง ๆ ของจิตวิทยาสังคม

รูปร่างหน้าตา และอวัยวะส่วนประกอบต่าง ๆ ของมนุษย์เรา หรือพูดรวมๆ ในคำว่าองค์
 ประกอบทางชีววิทยาของมนุษย์ตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ตามที่นักมนุษยวิทยาจะสืบสวนค้นหาได้ ไม่มีหลัก
 ฐานใด ๆ แสดงให้เห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดเป็นขึ้นใหม่เป็นนัยสำคัญเลย แต่อารยธรรมของ
 มนุษย์อันเป็นอีกแง่มุมหนึ่งนั้น ได้เจริญก้าวหน้าและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญตลอดมาทุกยุคทุก
 สมัย เริ่มแต่มนุษย์สมัยหินจนถึงมนุษย์สมัยอวกาศนั้นทีเดียว

สรุปได้ว่า จิตวิทยาสังคม เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและเน้นหนักไปทางการศึกษาค้นคว้าด้าน
 พฤติกรรมของมนุษย์ ในลักษณะที่ถูกควบคุม ถูกอิทธิพลครอบงำ หรือถูกจำกัดวงครอบ โดยสิ่งแวดล้อม
 ทางสังคม จิตวิทยาสังคมจะตอบปัญหาพฤติกรรมความต้องการทางสังคมต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งควร
 เรียนรู้ และนำไปปฏิบัติใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วม

Broom และ Selzick (แปลโดย ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, 2519) ให้ความหมาย พฤติกรรมร่วม (Collective Behavior) ไว้ว่า หมายถึง สถานการณ์ทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปปราศจากโครงสร้าง และผลที่เกิดจากสถานการณ์เช่นนี้ เช่น ฝูงชน การจลาจล การฟื้นฟู ประชามติ การนิยมชั่วคราว ขบวนการทางสังคม (Social Movements) และผลที่เกิดจากสถานการณ์เช่นนี้ ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นไป ตามระเบียบแบบแผน สถานการณ์จะเปิดโอกาสให้มีการแสดงอารมณ์อย่างเต็มที่ มีการติดต่อสังสรรค์ และอิทธิพลเหนือกันระหว่างบุคคลอย่างใกล้ชิด มีการต่อรองแข่งขันกันทางการเมืองและมีความคิดเห็นและจงรักภักดีเกิดขึ้นชั่วคราวแล้วก็หายไป

2.2.1 ขบวนการทางสังคมและความเคลื่อนไหวทางสังคม

Broom และ Selznick (แปลโดย ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, 2519) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นช้า ๆ และไม่มีแบบแผน บ่อยครั้งที่ทัศนคติและความใฝ่ฝันใหม่เป็นต้นเหตุก่อให้เกิดการกระทำเพื่อต่อสู้ความชั่วร้าย บางอย่างที่ดีความีอยู่และสร้างวิถีชีวิตใหม่ขึ้นมา บางครั้งการกระทำก็เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นระเบียบแบบแผน และมีอายุอยู่ชั่วคราว เช่น ในกรณีการก่อความวุ่นวายที่เกิดขึ้นเป็นแห่ง ๆ เพื่อต่อสู้กับสภาพการที่ถูกกดขี่ เป็นการกระทำร่วมกันที่มีการประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียว และมีลักษณะที่เป็นแบบอย่างบางอย่าง ลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคม คือ

- 1) มีทัศนคติและมีอุดมการณ์ต่างหากของตนเอง
- 2) มีความรู้สึกเชื่อมั่นในความเข้มแข็ง ความพร้อมเพรียงกัน ในอุดมคติโดยปกติแล้ว การเป็นสมาชิกในขบวนการมีความสำคัญสำหรับเอกัตบุคคลมาก
- 3) มีแผน โยบายมุ่งมั่นที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง คำว่า “ขบวนการ” ซึ่งให้เห็นลักษณะอันนี้ มักจะนำไปสู่การใช้วิธีการเรียกร้องความสนใจที่ผิดปกตินormal เช่น การชุมนุมตามถนน

ขบวนการทางสังคม มักมีวิถีชีวิตเป็นแบบเห็นได้คร่าว ๆ เริ่มแต่เกิดมาในความสงบ จนถึงวาระสุดท้าย กลายเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันในสังคม

กาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวว่า คำนิยมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น จะต้องประกอบไปด้วย กิจกรรมรวมหมู่ที่สมาชิกในขบวนการทั้งหมดมีความเข้าใจร่วมกันว่าตนเองมีผลประโยชน์ร่วมและมีเอกลักษณ์ร่วมกัน ขบวนการเหล่านี้จะมีความหลากหลายในแง่ประเด็นที่เคลื่อนไหวและบุคคลที่เข้าร่วม แต่ก็มีจุดร่วมกันอยู่ 3 ประการคือ

- 1) เน้นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 2) มีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองมากขึ้น ขบวนการเหล่านี้จะมีข้อวิพากษ์วิจารณ์

ขีดจำกัดและจุดอ่อนของระบบราชการ

3) ขบวนการเหล่านี้เริ่มตั้งคำถามและแสดงความสงสัยต่อแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าที่เน้นเพียงมิติเดียว คือ ปริมาณความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

2.2.2 การเข้าร่วมขบวนการทางสังคม

Uphoff (1980) ได้มองมิติการเข้าร่วมของประชาชนดังนี้

1) พื้นฐานการเข้าร่วม ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วม มาจากแรงจูงใจภายใน เป็นแรงหนุนหรือชี้ให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมจากปัจจัยภายนอก โดยอาศัยอำนาจบารมี หรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชน ถึงจะสามารถกระทำ ได้สำเร็จแต่ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือ โครงการต่าง ๆ ก็จะลดลง

2) รูปแบบการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วม โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชนสำหรับการเข้าร่วมกิจกรรม โดยผ่านตัวแทนกลุ่ม อาทิเช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนจะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

3) ขอบเขตการมีส่วนร่วม เป็นช่วงเวลากการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ จะใช้เวลามากน้อยแตกต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4) ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้าร่วมทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิก

ในการนำแนวคิดพฤติกรรมร่วมและแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมมาร่วมวิเคราะห์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษา การรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชนบ้านป่าข่อยเหนือ เพื่อคัดค้านการทำฟาร์มปศุสัตว์ ในด้านการพัฒนาของการรวมตัวของประชาชนซึ่งศึกษาในประเด็น

- 1) สาเหตุที่ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจนเกิดพฤติกรรมร่วม
- 2) ผลกระทบจากสาเหตุที่ทำให้ประชาชนต้องเข้าร่วมรวมพลังเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหา
- 3) อุดมการณ์หรือความเชื่อหรือนโยบายที่มุ่งมั่นของประชาชน
- 4) เหตุการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการเข้าร่วมรวมพลังอย่างรวดเร็ว

จากแนวทางในการแสดงอำนาจขององค์กรชุมชน แสดงว่าชาวบ้านมีวิถีคิดและภูมิปัญญาที่จะสามารถดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้ คุณธรรมนี้จะผสมผสานกับวิถีชีวิต ซึ่งวางอยู่บนรากฐานของการใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกันภายในขอบเขตของชุมชน อย่างไรก็ตาม แม้แต่ละชุมชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน จึงมีผลให้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการจัดการต่างกันไปในแต่ละ

ชุมชน ในที่นี้จะแบ่งชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม ตามสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างคร่าว ๆ ได้แก่ กลุ่มแรก คือชุมชนที่ยังคงยึดมั่นกับประเพณีดั้งเดิมที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่โดยรวมแล้วยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้ได้มาก และกลุ่มที่สอง เป็นชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิด และภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไปบ้างในรูปแบบ แต่ก็ยังสามารถผลิตซ้ำอุดมการณ์ในการรักษาสิ่งแวดล้อมได้ เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าว (ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ, 2536)

2.2.3 การปรับตัวของชาวชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ (2536) ได้กล่าวถึง การปรับตัวของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งว่า เมื่อชาวชุมชนต้องเผชิญกับปัญหา ซึ่งทวีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น พบว่า ประเพณีท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการแก้ปัญหากับภายนอกชุมชน แต่ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพในการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่หลากหลาย และได้ผสมผสานวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งการช่วยตัวเองและการประสานกับองค์กรภายนอก ในช่วงการปรับตัวนี้อาจสรุปแนวทางการแก้ปัญหามาออกได้ 6 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

รูปแบบแรก การปรับใช้ประเพณีและการเจรจาตกลงที่ไม่เป็นทางการ เช่น การร้องเรียน เพราะชุมชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง แต่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาคความขัดแย้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น ในกรณีที่ใช้กับผู้มีอิทธิพลไม่ทำการใด ๆ รุนแรงแล้ว ชาวบ้านมักจะนิ่งเฉยเสีย หรือเพียงแจ้งเจ้าหน้าที่รับรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตามก็หลีกเลี่ยงการตามประเพณีก็มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันกับสถานการณ์อยู่เสมอ ซึ่งมักใช้การประชุมตกลงกันแบบเอกฉันท์ จะไม่ใช้การลงคะแนนเสียง หากยังตกลงไม่ได้ก็จะรอไว้ก่อน ดังจะเห็นได้ว่า การใช้ประเพณีสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการแก้ปัญหาคด้วยตัวเองมากกว่าปล่อยให้อำนาจจากภายนอกมากำหนด ดังนั้น หากตกลงกันตามประเพณีท้องถิ่นได้ ชาวบ้านก็จะไม่ยอมส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเด็ดขาด เพราะการปฏิบัติเช่นนั้นเท่ากับแสดงว่าชุมชนไร้อำนาจ และที่สำคัญก็คือจะเป็นการเพิ่มปัญหา เพราะในสายตาชาวบ้านถือว่าการกระทำที่แตกหักจึงมักไม่ทำกัน

รูปแบบที่สอง การรวมตัวกันเคลื่อนไหวคัดค้านและต่อต้าน มักจะใช้กับกรณีที่ผู้มีอิทธิพลจากภายนอกละเมิดทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและจารีตชุมชน หรือการบังคับใช้กฎหมายของรัฐที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่เป็นธรรม

รูปแบบที่สาม การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนภายในท้องถิ่น ในระยะแรก มีวัตถุประสงค์เพื่อวางกฎเกณฑ์และเขตแดนของแต่ละชุมชน โดยผ่านองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น สภาตำบล อบต. เป็นต้น ปัจจุบันแนวทางนี้ส่วนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มอำนาจต่อรองกับรัฐ และเสริมสร้างองค์กร

ชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อยอมรับให้องค์กรชุมชน มีอำนาจในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามกฎหมาย
 รูปแบบที่สี่ การประสานงานกับรัฐ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการจัดการแก้ปัญหา เพื่อให้
 ให้รัฐรับรองข้อตกลงระหว่างชุมชน และเพื่อคานอำนาจผู้มีอิทธิพลที่ถูกจับกุมในการละเมิดทรัพยากร
 สิ่งแวดล้อมของชุมชน มีวิธีดำเนินการหลายอย่าง เช่น การแจ้งให้เจ้าหน้าที่เข้ามาร่วมรับรู้และแก้ปัญหา
 การร้องเรียนเจ้าหน้าที่ ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐละเมิดสิทธิการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน
 ตามประเพณี

รูปแบบที่ห้า การต่อรองกับรัฐ เพื่อให้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
 ตามกฎหมาย ซึ่งจะเพิ่มศักยภาพให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งกับภายนอกได้ดีขึ้น มีวิธี
 ดำเนินการที่แสดงถึงความพยายามที่จะปรับประเพณีและการปฏิบัติที่ไม่เป็นทางการมากขึ้น เพื่อให้
 ทางราชการยอมรับ เริ่มตั้งแต่การตั้งคณะกรรมการชุมชนอย่างเป็นทางการ มีการทำกฎเกณฑ์ท้องถิ่นให้
 เป็นลายลักษณ์อักษร ในรูปของการจดบันทึก การตัดสินใจของคณะกรรมการชุมชน

รูปแบบสุดท้าย การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ เช่น นักวิชาการองค์กรพัฒนา
 เอกชน และสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มอำนาจขององค์กรกับชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นช่องทางในการ
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาชุมชนอื่น ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนจัดให้
 ชาวบ้านมาร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่รัฐกำลังพิจารณา
 ช่วยให้ชาวบ้านเรียนรู้ปัญหาของกฎหมาย ก่อนที่จะประกาศเป็นพระราชบัญญัติ ซึ่งจะมีส่วนช่วยเสริม
 องค์กรชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น และรู้เท่าทันปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์กับรัฐมากขึ้น ชุมชนเริ่มยอมรับ
 บทบาทของหน่วยงานภายนอกเหล่านี้มากขึ้นในกระบวนการแก้ไขปัญหาในระยะยาว เพราะหน่วยงาน
 ภาคเอกชนจะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมความรู้ร่วมกับชุมชนในการวางแผนการใช้ทรัพยากร พัฒนา
 ศักยภาพทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง และที่สำคัญคือ ช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรอง
 กับรัฐ ซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนยังขาดประสบการณ์อยู่

ในทางปฏิบัติพบว่า ในอดีตชุมชนเลือกใช้รูปแบบแรกแก้ปัญหาคความขัดแย้งเป็นส่วนใหญ่
 แต่เมื่อเผชิญกับอำนาจภายนอกจึงเปลี่ยนมาใช้รูปแบบที่สอง ปัจจุบันความขัดแย้งมีความสลับซับซ้อน
 มากขึ้น และเป็นความขัดแย้งกับผู้มีอิทธิพลและรัฐมากขึ้น พบว่าชุมชนได้ใช้วิธีการทุกรูปแบบอย่าง
 ผสมผสานกัน และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยหวังที่จะแก้ปัญหาในระยะยาว ต่อกรณีที่มิปัญหา
 เฉพาะหน้าเกิดขึ้นในชุมชน พบว่าชาวบ้านก็สามารถปรับตัวและมีศักยภาพในการแก้ปัญหาได้อย่างดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ขบวนการทางสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง โดยสะท้อนให้
 เห็นถึงความขัดแย้งที่เป็นอยู่ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม หรือแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบ
 ความเชื่อกับความสำคัญของมนุษย์ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดมาจากแรงจูงใจภายใน รูปแบบ
 การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง ใช้เวลาเข้าร่วมใน

กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ มากน้อยแตกต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอ และฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง ผลของการเข้าร่วมทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิก ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่หลากหลาย และได้ผสมผสานวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งการช่วยตัวเองและการประสานกับองค์กรภายนอก

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม

ประเวศ วะสี (2539) ให้ความหมายคำว่า ประชาสังคม หมายถึง กลุ่มของบุคคลในสังคมที่ร่วมกันกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคม โดยไม่ต้องรอรัฐบาลหรือภาคเอกชน มีลักษณะสำคัญ คือ 1) ความเป็นอาสาสมัคร 2) มีความเป็นอิสระ 3) เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 4) ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (Participatory learning process) 5) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared vision) และ 6) ตกลงร่วมกันในทางยุทธศาสตร์ (Agreed strategy)

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในชุมชน ในการจัดการปัญหาของตนเอง รวมทั้งความสามารถในการประสานบุคคล และทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา มีการกำหนดทิศทาง สร้างระบบคุณค่า มีวิถีการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งการปรับตัวรับรู้เท่าทันกับสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

เหตุปัจจัยที่นำสู่รวมตัว การที่ประชาชนในชุมชนมารวมตัวกัน เมื่อเผชิญหน้ากับปัญหา ผู้นำนโยบายสาธารณะ และข้อมูลข่าวสาร สิ่งเหล่านี้กระตุ้นให้บุคคลเกิดความคิดที่จะแก้ปัญหา มีการนำสู่การรวมตัวกันเพื่อกระทำกิจกรรมในการริเริ่มสร้างสรรค์

ทุนทางสังคม หรือ พลังทางสังคม คือ พลังสำคัญที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนต่าง ๆ มีความรู้เท่าทันกับปัญหา มีความสามารถแก้ไขปัญหา เป็นการเอาคนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เกิดเป็นทุนสังคมแล้วแปลงเป็นพลังทางสังคม ท้ายที่สุดในระยะยาวสังคมสามารถพึ่งตนเองได้

วัฒนธรรมชุมชน เป็นสิ่งที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดการมองโลก ความเชื่อและจิตสำนึกที่สัมพันธ์กับบุคคลในระดับปัจเจก ชนเผ่า เชื้อชาติ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละเชื้อชาติ ซึ่งความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวมีส่วนช่วยในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ และแหล่งน้ำได้อย่างสมบูรณ์

ทรัพยากรบุคคล เป็นกำลังสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้าแข็ง แบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำเกษตรกร ปราชญ์ชาวบ้าน การเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น การพึ่งตนเองเป็นเงื่อนไขของความเข้มแข็งของชุมชน 2) กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินการสาธารณะ รวมกันเป็น กลุ่มความคิด กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา เพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์แก่ชุมชน เช่น กลุ่ม

แม่บ้านทอผ้า กลุ่มเยาวชนด้านยาเสพติด และคณะกรรมการรักษาป่าต้นน้ำ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน เหล่านี้ ถือว่าเป็นกลุ่มในภาคประชาสังคมที่สามารถขยายเครือข่ายได้กว้างขวางออกไป

ท่ามกลางวิกฤตการณ์และการไหลบ่าของกระแสวัฒนธรรมโลก ทำให้ประเทศไทยเราเผชิญกับวิกฤตทางสังคม ซึ่ง ประเวศ วะสี (2539) ได้แสดงความเห็นไว้ 4 ประการ คือ

- 1) ช่องว่างระหว่างรายได้ คนจนชนบทย้ายเข้าสู่เมืองเกิดปัญหาคนจนเมือง
- 2) การแตกสลายทางสังคม (Social disintegration) เกิดในครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา
- 3) วิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม
- 4) วิกฤตด้านวัฒนธรรม และจิตวิญญาณ

โดยที่สาเหตุของวิกฤตทางสังคมเป็นเพราะสังคมอ่อนแอ ในขณะที่ความเข้มแข็งไปรวมตัวกันอยู่ที่ภาครัฐ และธุรกิจที่มีพละานุภาพมาก ดังจะเข้ามาจนเสียดุล

ประเวศ วะสี (2539) ยังได้กล่าวอีกว่า สำหรับการพัฒนาประเทศไทยนั้น คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้มุ่งหาแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ทางสังคมที่มีต่อคนไทยทั้งประเทศ โดยมุ่งส่งเสริมการปฏิรูปสังคมให้เกิดลักษณะประชาสังคมที่มีการพัฒนาแบบองค์รวม มุ่งเอาคนเป็นศูนย์กลาง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 มุ่งเน้นศักยภาพของท้องถิ่นให้ปกครองตนเอง ได้อย่างเป็นรูปธรรม ให้อำนาจความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อลดผลกระทบทางสังคม และสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป และให้ส่วนราชการร่วมมือในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการปรับเปลี่ยนความคิด ทำที่จากเคยเป็นผู้ที่มีบทบาทดำเนินการเองทุกอย่าง มาเป็นผู้กระตุ้น สนับสนุน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมมือร่วมใจ และพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานร่วมกับภาคีทุกฝ่าย เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง มีการทดลองจัดตั้งประชาคมจังหวัดใน 4 จังหวัด ได้แก่ น่าน ขอนแก่น เพชรบุรี และสงขลา ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2539 เป็นต้นมา

ในด้านหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งในชนบทและเมือง ตาม โอกาสที่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งจากสื่อสินค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างกว้างขวางจากวิถีทันสมัย นำไปสู่การปรับตัวเรียบ ๆ เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ความคาดหวังต่อบทบาทของรัฐ บทบาทเอกชน เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชน กลายเป็นกลุ่มทางสังคม ช่วยกันทำกิจการของสังคม ของส่วนรวมให้หมดไป อาทิเช่น เกิดชมรมรักษาป่าชุมชน ชมรมรักษามรดกพันธุพืชพื้นบ้าน กลุ่มรักษาแม่น้ำ และอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กลุ่มออมทรัพย์ ถึงแม้ว่ากิจกรรมในระยะแรก ๆ จะไม่โดดเด่นก็ตาม แต่วันนี้การรวมกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นปรากฏทางสังคมที่สำคัญในการติดตามกระแสตามโลก พร้อม ๆ กับการสร้างคุณภาพแห่งการพัฒนาขึ้นมา จนปรากฏเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มรัก(ฮัก)เมืองน่าน กลุ่มอีได้น้อย กลุ่มรักเมืองเพชร สำหรับในสังคมเมือง มีกลุ่ม จส. 100 เป็นต้น

ปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ไม่คุ้นเคยสำหรับสังคมไทย ทั้งนี้เพราะมีการรวมกลุ่มในหลายลักษณะมีบทบาทและกิจกรรมที่แตกต่างกัน ในทางวิชาการ ได้มีการกล่าวถึงเรื่อง ความ เป็นชุมชน ความเป็นประชาสังคม จนกลายเป็นกระแสสังคมที่สำคัญ และกลายเป็นกระแสโลกใน ศตวรรษที่ 21 นี้ การคาดการณ์ว่า โลกในอนาคตจะเป็นโลกของความเป็นชุมชน ที่มีการเชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายทั่วโลก โดยมีรูปแบบ และชุมชนลักษณะต่าง ๆ มากมาย บางอย่างมีลักษณะเป็นพลัง ทวนกระแส และดำรงตนอยู่ระหว่าง อำนาจอรัฐ และอำนาจอตลาด ทำให้กลายเป็นพลังที่สำคัญ ในการนำ เสนอความคิด และกระบวนการใหม่ ที่จะผลักดันการปรับเปลี่ยนทิศทางใหม่ของสังคม

กลุ่มฮักเมืองน่าน เกิดจากการรวมตัวของบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มชาวบ้าน และ กลุ่มเยาวชน ซึ่งเริ่มครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2533 ในระยะแรก ๆ การทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มไม่ได้ เกี่ยวข้องกันแต่มีบางส่วนของกิจกรรมในการปกป้องป่าไม้ เพื่อรักษาป่า แหล่งต้นน้ำลำธาร และรักษา ประโยชน์ของชุมชนให้พ้นจากกลุ่มนายทุนที่เข้ามาสัมปทานการตัดไม้ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านการ เกษตร การรณรงค์ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ต่อมาได้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างเครือข่ายกว้างขวางขึ้น มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเพื่อขยายเครือข่าย จนมีพันธมิตรที่ หลากหลาย ปัจจุบัน มีกลุ่มเครือข่าย 7 เครือข่าย กับอีก 189 กลุ่ม ทั่วทั้งจังหวัดน่าน กลุ่มเครือข่ายที่ สำคัญ ๆ ได้แก่ เครือข่ายเยาวชน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชน เครือข่าย อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เครือข่ายออมทรัพย์ เครือข่ายพระสงฆ์ และเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น สำหรับกลุ่มฮักเมืองน่าน ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิฮักเมืองน่าน เมื่อปี พ.ศ. 2541

○ ประเวศ วะสี (2540) ให้ความหมายของประชาสังคมว่า การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่องมีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการ รวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปฏิบัติบางสิ่งบาง อย่างและมีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม ซึ่งโดยนัยนี้ก็คือการสนับสนุนให้เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ขึ้นอย่างมากหลายหลากหลายในสังคมก็คือ การเกิดขึ้นของ “ประชาสังคม” นั่นเอง

ประหยัด ปานดี (2543) ให้ความหมายว่าประชาสังคม หมายถึงกลุ่มของบุคคลในสังคมที่ ร่วมกันกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคม โดยไม่ต้องรอรัฐบาลหรือ เอกชน มีลักษณะสำคัญ คือ 1) ความเป็นอาสาสมัคร 2) มีความเป็นอิสระ 3) เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 4) ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม 5) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 6) ตกผลง ร่วมกันในทางยุทธศาสตร์

สรุปลักษณะประชาสังคม จะเป็นกลุ่มของบุคคลในสังคม มาร่วมกันทำงานที่มีเป้าหมาย เหมือนกัน เพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้นของสังคม โดยมีกฎ ระเบียบบังคับ ในการดำเนินกิจกรรมอย่างค่อ เนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม และสามารถแก้ไขกฎ ระเบียบบังคับได้ ถ้าเป็นผลคื่อ

สังคมนั้น ๆ การรวมกลุ่มกัน มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปฏิบัติบางสิ่ง บางอย่างเพื่อให้เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

2.4 แนวคิดการบังคับใช้กฎหมาย

สุนีย์ นัลลิกะมาลย์ (2542) กล่าวว่า iva การบังคับใช้กฎหมาย สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 คำ คือ การใช้บังคับ (Application) กับการบังคับใช้ (Enforcement) ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ การใช้บังคับ หมายถึง การทำตัวบทกฎหมายที่เป็นถ้อยคำที่อยู่ในหนังสือหรือในราชกิจจานุเบกษามาใช้บังคับให้เกิดผลบังคับตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ ซึ่งก่อนหน้านี้ยังใช้ไม่ได้ แต่จะเริ่มใช้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ส่วนการบังคับใช้ หมายถึง เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังไม่ได้นำเอากฎหมายนั้นมาใช้ ก็ยังไม่ถือว่ามีการบังคับใช้แล้ว การบังคับใช้นั้นจะส่งผลทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เพราะหากผู้ใดไม่ทำตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและถูกจับได้ จะส่งผลให้ผู้กระทำผิดนั้นต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดใช้เป็นการบังคับใช้กฎหมาย

การพิจารณาการบังคับใช้กฎหมาย ต้องคำนึงถึงประเด็นหลัก 3 ประการ ดังนี้

1) เนื้อหาสาระของกฎหมายที่จะต้องครอบคลุมไปถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมาตรการและวิธีการต่าง ๆ ที่กฎหมายนั้นจะนำมาใช้

2) องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้นั้น จะคำนึงถึงความเกี่ยวพันระหว่างองค์กรในด้านการสอดประสานและความขัดแย้งตลอดจนความซ้ำซ้อนขององค์กรหรือหน่วยงานหลักตามกฎหมายนั้น ๆ กับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งของรัฐบาล และเอกชนในลักษณะของความมีสหสัมพันธ์ (Correlation) และปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกัน

3) มาตรการลงโทษ (Sanction) ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะความผิดที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายนั้น ๆ

ปัจจัยในการบังคับของกฎหมายที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1) มาตรการทางอาญา เป็นมาตรการที่ใช้ลงโทษทางอาญาตอบโต้ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายให้ได้รับผลที่เจ็บปวดหรือ ไม่มีความสุข (Unpleasure) การกำหนดความผิดเป็นผลร้ายต่อบุคคลอื่นหรือสังคมเท่านั้น (Harmful conduct to other or society) การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาจะเป็นมาตรการที่นำมาใช้ต่อเมื่อจำเป็นจริง ๆ และ ไม่มีมาตรการอย่างอื่นทดแทนได้เท่านั้น กฎหมายอาญาเป็นเรื่องที่รัฐลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเพราะไม่ประสงค์ให้ผู้ใดทำผิดกฎหมายและที่สำคัญต้องเป็นการพิจารณาถึงการกระทำที่ผ่านมา (Past conduct) เป็นเกณฑ์ เช่น โรงงานแห่งหนึ่งปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำลำคลอง โดยไม่ได้รับอนุญาต เมื่ออุตสาหกรรมจังหวัดได้สั่งการให้ยุติการกระทำดังกล่าวแล้ว ถ้ายังคงฝ่าฝืนซึ่ง

ถือว่า การฝ่าฝืนปล่อยน้ำเสียทิ้งออกมานั้น เกิดจากการกระทำที่เกิดขึ้นก่อน ดังนั้นถูกพิจารณาโทษทางอาญาได้ ซึ่งตาม พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2535 ระวังโทษไว้ทั้งจำคุกหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น

2) มาตรการทางแพ่ง เนื่องจากเนื้อหาของกฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายที่มีหลักการในด้านการบังคับใช้ปัญหาระหว่างเอกชนกับเอกชน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยอาจจะมีเรื่องของสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นตามความเหมาะสมของเรื่อง เช่น ในเรื่องของโรงงานอุตสาหกรรมที่รัฐกำหนดให้ต้องมีระบบบำบัดของเสียให้เป็นไปตามที่กำหนดเสียก่อน ก่อนที่จะปล่อยทิ้งออกสู่สภาวะแวดล้อมได้ แต่ว่าโรงงานนั้น ไม่ได้สร้างระบบบำบัดดังกล่าว แล้วพบว่าผลเสียจากการปล่อยของเสียลงสู่แหล่งน้ำทำให้น้ำมีสารพิษปนเปื้อน เมื่อประชาชนนำไปใช้อุปโภคบริโภคแล้วเกิดเจ็บป่วยหรือเกิดความเสียหายแก่พืชผลทางการเกษตร โรงงานนั้นก็จำต้องรับผิดชอบ ใช้ค่าเสียหายทางแพ่งให้แก่ ผู้เสียหายได้

3) วิธีการทางรัฐศาสตร์ เป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ของการผสมผสานกันระหว่างการใช้อำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างความรู้สึกร่วมกันในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย และชุมชน เพื่อมุ่งรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ซึ่งในการที่รัฐมุ่งรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมดังกล่าวทำให้รัฐต้องมีหน้าที่หรือภารกิจหลายประการ

จากหลักการพื้นฐานของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย ทำให้สามารถวิเคราะห์โครงสร้างได้ว่ามีส่วนประกอบที่สำคัญ 6 ส่วน (สำนักบริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) คือ

1) แนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการพิทักษ์คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 เป็นครั้งแรก ทั้งนี้เนื่องจากการตื่นตัวและความเคลื่อนไหวของนานาประเทศ ให้ตระหนักถึงสภาพความรุนแรงของปัญหา และอันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์เมื่อสภาพแวดล้อมถูกทำลายไปนับจากนั้น แนวนโยบายแห่งรัฐว่าด้วยการพิทักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้โดยที่ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวด 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 79 “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะสะสมพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน นโยบายแห่งรัฐนี้แม้ว่าไม่ก่อให้เกิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน แต่เป็นพื้นฐาน และแนวทางให้ฝ่ายบัญญัติที่จะตรากฎหมายออกมา

2) กฎหมายว่าด้วยนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม

หลังจากที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2518 ขึ้น เพื่อเป็นการสนองนโยบายแห่ง

รัฐว่าด้วยการพิทักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จากนั้นได้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2521 จนกระทั่งปัจจุบันได้ใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายแม่บทในการรองรับการใช้อำนาจของรัฐในอันที่จะกำหนดนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภายใต้กฎหมายนี้ได้กำหนดให้มีการประกาศใช้รับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อมุ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับโครงการ

3) กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันมลภาวะพิษ

แม้ว่าปัจจุบันยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษ อย่างไรก็ตามมีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่ตราบังคับใช้อยู่ กฎหมายที่สำคัญได้แก่

3.1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ระบุไว้ในมาตรา 96 “แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัยหรือเป็นต้นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายใหม่ทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าจะการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นว่านั้นเกิดจาก

- 1) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม
- 2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ
- 3) การกระทำหรือละเว้นในการกระทำของผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเอง

หรือของบุคคลอื่นซึ่งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อมในการรั่วไหลหรือการกระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย

3.2) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 หลักกฎหมายว่าด้วยเหตุรำคาญซึ่งระบุไว้ในหมวด 5 ดังมีสาระดังนี้

มาตรา 25 ในกรณีที่มีเหตุอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง หรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้นดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ

4) อาคารอันเป็นที่อยู่ของคนหรือสัตว์ โรงงานหรือสถานที่ประกอบการใด ไม่มีการระบายอากาศ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือการควบคุมสารเป็นพิษ หรือมีแต่ไม่มีการควบคุมให้

ปราศจากกลิ่นเหม็น หรือละอองสารพิษอย่างเพียงพอ จนเป็นเหตุให้เสื่อม หรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

5) การกระทำใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี เสียง ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง เขม่า เถ้าหรือกรณีอื่นใดจนเป็นสาเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

มาตรา 28 ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในสถานที่เอกชนให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้นระงับเหตุรำคาญภายในเวลาอันสมควรตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง และถ้าเห็นว่าสมควรจะให้กระทำโดยวิธีใดเพื่อระงับเหตุรำคาญนั้น หรือสมควรกำหนดวิธีการป้องกันมิให้เหตุรำคาญเกิดขึ้นในอนาคต ให้ระบุไว้ในคำสั่งได้

สรุปได้ว่าการบังคับใช้กฎหมายเป็นภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ดังนั้นในการบังคับใช้กฎหมายจึงเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยกลไกหลายประการร่วมกันผลักดันกระทำการกิจต่างๆ ในสังคมให้ดำเนินบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรมต่อไป

2.5 ผลกระทบจากมลพิษทางอากาศ

โดยทั่วไปอากาศบริสุทธิ์ประกอบด้วยไนโตรเจน 78.09% ออกซิเจน 20.94% โดยปริมาตร ก๊าซอาร์กอน คาร์บอน ไดออกไซด์ ฮีเลียม คริปทอน ซีโนน เป็นองค์ประกอบของอากาศอีกประมาณ 0.97% นอกจากก๊าซต่างๆ แล้วในบรรยากาศยังมีฝุ่นละอองหลายขนาดและมีไอน้ำประมาณ 1 – 3% เมื่อมีสิ่งแปลกปลอมและองค์ประกอบ ได้แก่ ตะกั่ว ทินเนอร์ ฝุ่นละออง และ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ สิ่งแปลกปลอมและองค์ประกอบเหล่านี้จัดว่าเป็นมลพิษ และเรียกอากาศไม่บริสุทธิ์นี้ว่า มลพิษทางอากาศ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533) ได้แบ่งประเภทของมลพิษทางอากาศเป็น 2 ประเภท คือ อนุภาคมลสาร (Particulates) และก๊าซและไอ (Gas and Vapour) ดังนี้

1) อนุภาคมลสาร ได้แก่มลพิษในอากาศซึ่งอยู่ในสภาพของแข็งหรือของเหลว ยกเว้นไอน้ำ ที่อุณหภูมิและความดันปกติ และอาจมีขนาดตั้งแต่ 0.1 ไมครอน จนถึง 200 ไมครอน (หนึ่งไมครอนเท่ากับหนึ่งในล้านของเมตร)

1.1) ของแข็ง (Solids) อาจแบ่งแยกเป็น 3 ประเภท คือ ฝุ่น (Dusts) ละออง (Fumes) และควัน (Smokes)

ฝุ่น เป็นสารอินทรีย์ หรืออนินทรีย์ ได้แก่ฝุ่นที่เกิดจากการอุตสาหกรรมหรือโดยธรรมชาติ อนุภาคมลสารนี้จะมีขนาดใหญ่จนกระทั่งถึงเล็กกว่า 10 ไมครอน

ละออง เกิดจากการเผาเชื้อเพลิง การกลั่นตัว หรือปฏิกิริยาเคมี มักมีขนาดตั้งแต่ 1 ไมครอน จนถึง 0.0001 ไมครอน

ควัน เกิดจากการสันดาป เช่น การเผาไหม้ ถ่าน ถ่านหิน มีขนาดเล็กกว่า 0.5 ไมครอน

1.2) ของเหลว ได้แก่หมอกต่าง ๆ อนุภาคมลสารประเภทนี้มีขนาดตั้งแต่ 0.1 ไมครอน ถึง 25 ไมครอน

2) ก๊าซและไอ ได้แก่ มลพิษในอากาศซึ่งอยู่ในสภาพก๊าซและไอ ตามปกติแล้วจะพบก๊าซ ไนโตรเจน ออกซิเจน คาร์บอนไดออกไซด์ และไอน้ำ

แหล่งกำเนิดของมลพิษทางอากาศ อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศตามธรรมชาติ และแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศจากการกระทำของมนุษย์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533) ดังนี้

1.1) แหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศตามธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ฤดูกาล หรือแม้แต่วัฏจักรของอินทรีย์สาร ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศขึ้นได้

1.2) แหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศจากการกระทำของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ใช้พลังงานในการดำรงชีวิตประจำวัน และในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี การเผาผลาญเชื้อเพลิงต่าง ๆ เพื่อให้ได้พลังงาน จะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ เช่น การใช้ถ่าน ไม้หรือก๊าซหุงต้มในการหุงต้มอาหาร รวมทั้งการปศุสัตว์อีกด้วย

พันทิพา พงษ์เพียรจันทร์ (2540) ได้กล่าวถึงมลภาวะทางมลสัตว์ไว้ว่า ในมลสัตว์มีสารระเหยประกอบอยู่ถึง 60 ชนิด มีอยู่ 12 ชนิดที่ถูกพิจารณาว่าสำคัญ เพราะจัดได้ว่าเป็นแก๊สพิษ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

- 1) กลุ่ม carboxylic acid eg. acetic acid, butyric acid
- 2) กลุ่ม phenolic compound eg. p-cresol and phenol
- 3) กลุ่ม aliphatic and nitrogen containing compound eg. ammonia
- 4) กลุ่ม sulphur-containing compound eg. hydrogen sulphide (มีกลิ่นเหม็นที่สุด) dimethyl sulphide, ethyl mercaptan, and methyl mercaptan

อัตราการเกิดแก๊ส ขึ้นอยู่กับอุณหภูมิและความเข้มข้นของแหล่งต้นผลิต ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนและสัตว์ ดังนี้

- 1) แก๊สแอมโมเนียและแก๊สไนโตรเจนอื่น ๆ

การสลายตัวของไนโตรเจนในมูลที่สะสมอยู่ในโรงเรือน 16% จากมูลสุกร และ 22% จากมูลของสัตว์ปีก นอกจากนี้ยังมีแก๊สไนโตรเจนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นอีก แก๊สแอมโมเนีย เกิดจากการทำงานของแบคทีเรีย ปัจจัยที่เร่งให้ปฏิกิริยาเกิดเร็วขึ้นคือ อุณหภูมิ ความชื้นสูง แต่สภาพที่ร้อนแห้งและร้อน

ขึ้น ดังนั้นสภาพภูมิอากาศในเมืองไทยจึงเกิดแก๊สแอมโมเนียได้ง่าย แก๊สไนโตรเจนเหล่านี้ถ้ามีในระดับสูงก็จะเป็นพิษ ระดับที่คนทนได้ต่ำสุด เมื่อได้รับแก๊สวันละ 8 ชม. เป็นเวลา 5 วันติดต่อกันคือ

แอมโมเนีย (NH ₃)	25 ppm
ไนโตรเจน ออกไซด์ (NO)	25 ppm
ไนโตรเจน ไดออกไซด์ (NO ₂)	5 ppm

ในฟาร์มสัตว์ทุกชนิด จะมีการปล่อยแก๊สเหล่านี้ออกจากมูลตลอดเวลา ดังนั้นระดับที่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่ต้องอยู่ในสภาพที่ได้รับแก๊สนี้ตลอดเวลา คือ 2 – 10 ppm. ถึงแม้ไม่สามารถจับกลิ่นได้ก็ตาม ควรมีการตรวจวัด ไม่ควรใช้จมูกดมกลิ่นมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ เพราะ NH₃ จะไปทำลายซีเลีย (แผงขนที่อยู่ในปอดทำหน้าที่กรองอากาศก่อนเข้าปอด) ทำให้เกิดการติดเชื้อของการเดินระบบหายใจได้ง่ายขึ้น

2) แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์

ฟาร์มสัตว์เลี้ยง จะผลิตคาร์บอนไดออกไซด์ออกจากขบวนการเมตาบอลิซึม ประมาณ 50 – 80% ของมนุษย์ผลิตจากการใช้พลังงานด้านอื่น ๆ ในอากาศ 1 – 2% มีผลกระทบต่อคนเพียงเล็กน้อย ที่ระดับ 3 – 5% จะทำให้ปวด ศีรษะ อาเจียน ที่ระดับ 10% จะทำให้หมดสติ CO₂ ที่ออกมากับลมหายใจคนจะประมาณ 5% สุก ร ประมาณ 0.5 – 1% ดังนั้นอากาศที่มีการหมุนเวียนดี ไม่ควรมี CO₂ เกิน 0.3% ถึงแม้ว่าระดับที่ทนได้จะเป็น 0.5%

3) แก๊สมีเทน

เป็นแก๊สที่เกิดจากการหมักสารอินทรีย์ของจุลินทรีย์ โดยเฉพาะสัตว์เคี้ยวเอื้อง ถึงแม้ไม่ถูกจัดเป็นแก๊สพิษแต่ถ้าได้รับในระดับสูง ก็ทำให้เกิดอาการมึนศีรษะ ง่วงนอนได้ และยังเป็นแก๊สที่ติดไฟ แก๊สมีเทน 1 โมล เป็นเหตุให้เกิด Green house effect ได้ มากกว่า CO₂ ถึง 15 เท่า และยังทำลายชั้นบรรยากาศโอโซนอีกด้วย

แก๊สมีเทนมีกลิ่นเหม็นรุนแรง ถ้าได้รับนาน ๆ ประสาทรับกลิ่นจะชา ไม่สามารถรับกลิ่นได้ แก๊สมีเทนที่ระดับต่ำกว่าที่ทำให้ตาย จะทำให้เกิดการระคายเคือง แต่ถ้าสูงกว่าระดับนี้ไปเพียงเล็กน้อย จะเป็นพิษเฉียบพลัน

สรุปแล้วมูลสัตว์มีส่วนทำให้เกิดมลภาวะทางบรรยากาศ ดิน และแม่น้ำ คลอง บึง ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งมนุษย์และสัตว์ และผู้ที่อยู่ในรัศมี สาเหตุของปัญหานี้มาจากอาหารที่สัตว์กิน แต่อาหารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเลี้ยงสัตว์ วิธีลดปัญหานี้โดยตรงไปตรงมาที่สุดคือ อย่าใส่สารอาหารเกินความจำเป็น ทำให้อาหารย่อยได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทำให้อาหารถูกดูดซึมได้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้อาหารตกค้างในมูลน้อยที่สุด กลิ่นของมูลจะไม่รุนแรง ปัญหามลภาวะจะลดลงตามไปด้วย

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2538) ได้ศึกษาถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน โดยศึกษาในกลุ่มออมทรัพย์ บ้านแซ่ซ้อน กิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการดำเนินงานกองทุนเป็นอย่างดีและประสบผลสำเร็จในการจัดการ ผลการศึกษาพบว่าการที่ชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เพราะพวกเขาเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน พวกเขามีความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนอย่างใกล้ชิด มีความรัก เอื้ออาทร ไว้วางใจกัน เข้าใจในปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีคุณธรรมในการดำเนินงานขององค์กรชุมชน ทุกคนที่เป็นสมาชิกมีโอกาสในการปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบต่าง ๆ ร่วมกัน ความสำคัญของชุมชนในการรับรู้ปัญหา ความร่วมมือของกิจการนอกชุมชน ภูมิปัญญาและศักยภาพของผู้นำ บทบาทของประชาชนในชุมชน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรที่สนองความต้องการของชุมชนได้

ไชยรัตน์ เจริญสินโอบาร (2540) ได้ศึกษาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของการรวมพลังเคลื่อนไหวเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชน ความหลากหลายของประชาชน ความหลากหลายของกิจกรรม การติดต่อสื่อสาร สร้างเครือข่าย มีอุดมการณ์ หรือมีความสนใจ มีความผูกพัน เอื้ออาทร มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน ประชาชนที่เข้าร่วมพลังงานเคลื่อนไหวนั้น เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วยความสมัครใจ มีกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการจัดการองค์กรแบบกระจายอำนาจในรูปของคณะกรรมการ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ เอิร์ธเฟิร์ส (Earth First) มีองค์ประกอบหลักของการรวมพลัง คือ การสื่อสารและการสร้างเครือข่าย โดยมีอุดมการณ์หลักคือ โลกต้องมาก่อน นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการจัดการองค์กรในรูปของเครือข่ายในแต่ละกลุ่มแบบอิสระบนฐานของประเด็นการอนุรักษ์ธรรมชาติร่วมกัน โดยมีสื่อกลาง คือวารสารของขบวนการที่ชื่อ The Earth First! Journal

มลวิภา ศิริโหราชัย (2542) ได้ศึกษากระบวนการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในชุมชนที่บ้านเกษตรใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เป็นพื้นฐานของชุมชนบ้านเกษตรใหม่ ซึ่งมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกัน มีความรักเอื้ออาทร และผ่านความลำบากมาด้วยกัน จากการต่อสู้ช่วงชิงที่ทำกินในอดีตที่ผ่านมา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้การรวมพลังเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอย มีศักยภาพที่สามารถสร้างอำนาจต่อรอง เพื่อปกป้องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตลอดจนจนถึงการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาที่จะทำให้เห็นกระบวนการรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบได้อย่างชัดเจน

ศักดิ์ชัย ศรีรัตนวุฒติ, พ.ศ.ท. (2538) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การต่อต้าน โครงการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังความร้อนของผู้นำชุมชนลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนส่วนมากมีความรู้ ความเข้าใจ ต่อสิ่งสิ่งแวดล้อมและทราบว่า โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดขยะและผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งมีผลดี ช่วยกำจัดขยะ และได้พลังไฟฟ้าใช้ แต่กลับมีผลเสียทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเมื่อใช้ ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงจะเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านความรู้สึก ความคิดเห็น พบว่ากลุ่มผู้นำ ชุมชนลำพูนส่วนมากไม่ต้องการ โครงการนี้ และไม่เห็นด้วยที่จะให้จัดสร้างในพื้นที่จังหวัดลำพูน โดย ให้เหตุผลสำคัญที่สุดว่าอาจสร้างปัญหามลพิษให้แก่สิ่งแวดล้อม แม้จะใช้ขยะในหรือนอกเขตจังหวัด ลำพูนเป็นเชื้อเพลิงด้วยก็ตาม ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้เกิดการ ไม่ยอมรับ ให้มีการจัดตั้ง โรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการ ไม่ยอมรับนั้นเกิดขึ้นเองภายใต้ จิตสำนึกของผู้นำชุมชน

สมบัติ คุลยาณัญญ์ (2539) ได้ศึกษาการลุกฮือของประชาชนในการต่อต้านการครอบงำ ทางการเมืองของทหาร : กรณีเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ผลการศึกษาพบว่า การรวมพลังเคลื่อนไหว มีสาเหตุมาจากความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการบริหารประเทศที่ถูกครอบงำทางการเมือง โดยทหาร โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมพลังเคลื่อนไหวคือ ทำหน้าที่ไม่พยายามแก้ไขปัญหาของรัฐ และความเลื่อมศรัทธาต่อรัฐ สาเหตุของการเกิดการรวมพลังเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ในเหตุการณ์ พฤษภาคม 2535 นั้น เป็นพระกลุ่มประชากรได้รับผลกระทบจากการปกครองและครอบงำบ้านเมือง ของทหาร

สมพร คุ้มจอหอ (2540) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการมลภาวะทางกลิ่นจากมูลสัตว์ในงาน ฟาร์มปศุสัตว์ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตลำปาง มลภาวะทางกลิ่นจากมูลสัตว์ในฟาร์ม มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน และนักศึกษา แต่มีผลกระทบ ค่อนข้างน้อยต่ออาจารย์ผู้ปฏิบัติงานในฟาร์ม และคนงานในฟาร์ม ส่วนการรบกวนของแมลงที่เกิดจาก มูลสัตว์ในฟาร์ม พบว่ามีผลต่อประชากรทุกกลุ่ม ส่วนในด้านการจัดการมลภาวะทางกลิ่นจากมูลสัตว์ พบว่าในทางปฏิบัติจริงนั้นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อลดมลภาวะจากมูลสัตว์ ทั้งกระบวนการจัดการ มลภาวะด้านต่าง ๆ ในด้านปัจจัยสำหรับการจัดการมลภาวะจากมูลสัตว์นั้น ควรได้รับความสนใจจาก ฝ่ายบริหารของวิทยาเขต โดยจัดสรรงบประมาณในการจัดการมูลสัตว์ในฟาร์ม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรปรับปรุง โรงเรือน พร้อมทั้งเพิ่มเครื่องมืออุปกรณ์ในการจัดการมูลสัตว์ และควรปรับกระบวนการ จัดการมูลสัตว์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการนำมูลสัตว์ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น รวมทั้งใช้สารอินทรีย์ราควบคุมมูลสัตว์เพื่อช่วยลดกลิ่น ตลอดจนใช้ยาฆ่าแมลงกำจัดแมลงวันและ ยุงในฟาร์มด้วย ทั้งนี้ทั้งนี้ต้องใช้อย่างระมัดระวังและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นประการ สำคัญด้วย

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การรวมพลังเคลื่อนไหว มีสาเหตุมาจากความเดือดร้อนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ จึงเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนอย่างใกล้ชิด มีความรัก เอื้ออาทร ไว้วางใจกัน เข้าใจในปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างอำนาจการต่อรอง ที่ส่งผลให้การรวมพลังเคลื่อนไหวคัดค้านการทำฟาร์มปศุสัตว์เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านอันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างเป็นผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University